

30. РГА ВМФ. ф. Р87. оп. 1. спр. 8.
31. РГА ВМФ, спр. 29.
32. РГА ВМФ, спр. 50.
33. РГА ВМФ, спр. 54.
34. РГА ВМФ, спр. 92.
35. РГА ВМФ, спр. 99.
36. РГА ВМФ, спр. 100.
37. РГА ВМФ, спр. 148.
38. РГА ВМФ. ф. Р-72. оп. 1. спр. 27.
39. РГА ВМФ. ф. Р117. фп. 3. спр. 1.
40. РГА ВМФ. ф. Р187. оп. 1. спр. 11.
41. РГА ВМФ, спр. 90.
42. РГА ВМФ. ф. Р2192. оп. 2. спр. 495.

УДК 94(477.53)«1918»

Ольга Вільховик, Леонід Кушнір, Наталія Кузьменко
(м. Полтава)

ГЕТЬМАНСЬКА ВЛАДА У ПОЛТАВІ 1918 р. ОЧИМА УКРАЇНСЬКОГО ВОЯКА

У статті аналізуються мемуари стрільця Окремої сотні козаків у Полтаві, свідка й учасника події доби Гетьманату 1918 р., уродженця Косівщини Івана Вінтоняка. Виокремлено ключові аспекти спогадів про гетьманський режим у Полтаві, розкриваються прикметні риси тодішньої губернської влади, характер взаємодії українських і німецьких союзницьких військ, а також відношення до подій цього періоду мешканців міста.

Ключові слова: Полтава, Окрема сотня козаків у Полтаві, отаман Роман Самокішин, губернський комендант Павло Кудрявцев, гетьманська влада, губернський комендант Петро Жуков, німецьке військово командування.

Чимало подій Української революції 1917–1923 рр. ще й досі залишаються білою плямою в новітній історії України, особливо тих подій, що стосуються її регіонального виміру. Серед них – діяльність органів губернської влади доби Гетьмана Павла Скоропадського у м. Полтаві, про що маємо доволі скупу інформацію. З огляду на це власну цінність мають рідкісні спогади, враження й особисті коментарі щодо згаданих подій їх сучасників, безпосередніх свідків, представників різних соціальних станів, серед яких політичний діяч Віктор Андрієвський [1], письменник Володимир Короленко [2], земський лікар Олександр Несвіцький [3], інструктор Полтавської спілки споживчих товариств Дмитро Соловей [4] та ін.

Матеріалом мемуарного характеру, що дозволяє частково відтворити атмосферу зміни у Полтаві кількох владних режимів, є маловідомі спогади очевидця, рядового стрільця, уродженця

Косівщини Івана Вінтоняка [5, с. 97]. Вони були опубліковані у 13–16 числах журналу для військовополонених Української Галицької Армії «Український Скиталець» за 1922 р. [6, 7, 8, 9], що видавався у таборі для інтернованих «Йозефів» (Чехія) у 1920–1923 рр. Спогади написані українською мовою з великою кількістю галицьких діалектизмів, що ускладнює роботу з джерелом. Але свіжі, ще незамулені роками враження роблять текст дуже цікавим з боку розширення уявлень про події періоду Української революції 1917–1923 рр. у Полтаві.

Свою розповідь І. Вінтоняк (на той момент австрійський військовополонений) розпочинає з вступу до Полтави українсько-німецьких союзницьких військ¹. Він згадує, що за більшовицької влади у Полтаві панувало цілковите беззаконня, насильство, грабунок та вбивства. Самочинні суди і розстріли, що тероризували населення міста, сягнули небачених масштабів. Тодішня Полтава завмерла і не проявляла найменших ознак життя: будинки і крамниці стояли зачинені, а їх мешканці боялися виходити на вулиці [6, с. 2].

Ситуація докорінно змінилася з приходом сюди союзницьких українсько-німецьких військ, хоча різні соціальні верстви містян сприйняли це по-своєму. Про настрої інтелігенції маємо уявлення зі щоденника письменника В. Короленка, який, посилаючись на інформацію, що ширилася тоді містом, пише загально про грабунки і реквізиції, про випадки побиття нагайками і шомполами та розстріли запідозрених у більшовизмі [2, с. 97, 98, 99, 107-108].

Приблизно у ті ж дні полтавський земський лікар О. Несвіцький у своєму щоденнику занотує, що арештам і побиттю шомполами були піддані саме більшовики та євреї [3, с. 45, 48, 49, 50], проте не уточнює чи йдеться про одних і тих же осіб. За Несвітським, екзекуції відбувалися переважно у стінах Віленського училища, будівля якого правила українським воякам за казарму². Про розстріли у цей час він нічого не згадує, хоча неодноразово надавав тоді лікарську допомогу постраждалим від побиття і, як лікар, мав би знати про фатальні випадки. Із його ж записів дізнаємося, що на другий день по приходу союзницьких військ у місті було відновлено роботу слідчих органів, прокуратури, судів і нотаріальних контор, закритих більшовиками [3, с. 48].

Попри загальну стабілізацію ситуації у місті, значна частина проросійськи вихованої інтелігенції упереджено поставилася до української влади. Як писав у своїх спогадах про ті дні у Полтаві В. Андрієвський: «Відразу забулися убивства, «реквізиції», труси, арешти, большевицькі тортури» [1, с. 24], бо українське військо

¹ У щоденнику лікаря О. Несвіцького ця подія датується 29 березня 1918 р. [3, с. 45].

² Йдеться про будинок по вул. Сквороди 1/3, що нині є навчальним корпусом №1 ПДАА.

дозволило собі «страшні й нечувані злочини», випоровши шомполами кількох місцевих євреїв-більшовиків. Згадує він і про єдиний випадок розстрілу українським патрулем якогось Товкача, який мав при собі посвідку про службу у більшовиків [1, с. 25]. Загалом, як писав уже І. Вінтоняк, прихід до міста українських військ поклав кінець атмосфері терору і диктату, що панувала у місті за більшовицького режиму [6, с. 3]. Населення швидко повернулося до своїх повсякденних справ і життя увійшло у звичне русло.

Тодішній німецький гарнізон Полтави складався з підрозділів 17 кінної пруської дивізії. Від німецької сторони функції військової влади у місті та його окрузі виконувала «Etappenbataillonskommando № 67» [6, с. 3]. Чи перебували на цей момент у Полтаві відділи Армії УНР – Вінтоняк у своїх мемуарах не згадує, хоча акцентує увагу на тому, що вся влада у тодішній Полтаві була у руках патріотично налаштованих українців, серед яких губернський комендант отаман Павло Кудрявцев та комендант міста сотник Самійленко.

І. Вінтоняк стверджує, що місцеве населення сприйняло союзницьке військо як окупаційне і поставилося до нього відверто вороже. Не лише приховані, але й явні виступи проти німців були тоді звичним явищем. Траплялося, що безслідно зникали цілі німецькі патрулі. З метою наведення порядку, командування німецького гарнізону Полтави прийняло рішення створити охоронний курінь із колишніх австрійських вояків-галичан, які перебували у місті у статусі військовополонених [6, с. 2].

Уже другого дня по прибуттю союзницьких військ до Полтави у місті з'явилися заклики до галичан вступати до української козацької сотні. Зі свого боку німецьке командування оголосило, що німецькі й австрійські піддані протягом 48 год. мають прибути до збірного пункту для постановки їх на військовий облік. Німці дозволили галичанам сформувати окрему бойову сотню, але передбачалося, що цей відділ існуватиме тимчасово.

Поки колишні полонені німці й австрійці, які перебували на той момент у Полтаві та її околицях, обмірковували німецький наказ, галичани-українці поспіхом записувалися до козацької сотні. Саме із цих галицьких добровольців сформувався окремий український курінь у складі 180 вояків. Ініціатором створення, організатором і командиром куреня, що отримав назву *Окрема сотня козаків у Полтаві*, став Роман Самокішин¹. Спочатку підрозділ

¹ Самокішин (Самокишин) Роман Іванович (1885–1971) – повстанський отаман, організатор Вільного козацтва. Навчався у Печеніжинській 4-класній школі (Коломийщина). Служив старшиною в австрійській армії. Учасник Першої світової війни. Упродовж 1915–1917 рр. – у російському полоні. З квітня 1918 р. – командир Окремої сотні козаків у Полтаві. З листопада 1918 р. – організатор Вільного Козацтва на Катеринославщині й Херсонщині, полковник Армії УНР.

підпорядковувався безпосередньо міській владі, а згодом – командуванню полтавського гарнізону. Його першочерговим завданням стала охорона військових складів і військового майна та підтримання порядку в Полтаві. Для несення такої служби відряджали зазвичай 50–80 вояків. У цей час решта особового складу займалася військовим вишколом. Окрема сотня була озброєна австрійськими гвинтівками, керувалася австрійським стройовим статутом і дотримувалася у службі залізної дисципліни.

Ситуація у місті складалася на користь існування галицької сотні. Вороже ставлення полтавців до союзників ставало дедалі очевиднішим. Убивства німецьких солдат частішали не лише в місті, але й по селах. Окрема ж сотня козаків у Полтаві успішно несла охоронну службу, підтримувала правопорядок і користувалася прихильністю з боку полтавців. Зміцненню її авторитету значно сприяв візит до Полтави принца Оскара Пруського, сина німецького імператора Вільгельма II, який інспектував тоді гарнізон міста. Принц Оскар особисто спілкувався з Р. Самокішиним, з яким зустрічався ще в 1916 р. під час огляду відділів Українських Січових Стрільців (УСС) на галицькому фронті [6, с. 3].

Починаючи з березня 1918 р., після повернення до Полтави губернських очільників, призначених Українською Центральною Радою (УЦР), і до травня життя у місті спливало буденно і жодних прикметних подій за цей час не трапилося. Однак у перший день травня, за версією І. Вінтоняка, війська отримали наказ про заборону їх участі у будь-яких громадських заходах і маніфестаціях із нагоди Дня праці. За цим же наказом військо мало відзначати цю дату за своїм регламентом окремо від населення міста [7, с. 9].

Згадує у своєму щоденнику про цей наказ і О. Несвіцький. З його слів, губернський комендант отаман П. Кудрявцев запровадив цим документом воєнний стан, дізнавшись про невизначеність військово-політичної ситуації у Києві. Полтавцям заборонялося з 11 год. вечора до 5 год. ранку покидати свої помешкання, влаштовувати мітинги, маніфестації, зібрання на вулицях. Армії заборонялося брати участь у політичних справах, бо вона «повинна стояти на сторожі законів» [3, с. 55].

Уранці 1 травня на Соборній площі Полтави вишикувалися у чотирикутник українські сотні, що прибули сюди з різних кутків міста для участі в урочистостях. Піхотинці, кулеметники, кіннотники зайняли призначені для них місця, відстояли богослужіння і панахиду за загиблими за волю України. У тому чотирикутнику перебувала й Окрема сотня козаків у Полтаві під командуванням Р. Самокішина.

Після служби війська строем рушили до своїх казарм. Їм назустріч у напрямку Соборної площі рухався величезний потік

українського громадянства. За спогадами І. Вінтоняка, рух полтавців скидався тоді не на робітниче свято, а на національну маніфестацію. Над великим людським морем, що поволі стікалося до площі, пропливали портрети Т. Шевченка, хвилювалися *синьо-жовті* стяги та голосно лунали народні патріотичні пісні. Сотня Р. Самокішина крокувала їм назустріч із галицькою піснею «Гей, там на горі Січ іде» [7, с. 9].

Цього ж дня вояків – учасників першотравневих урочистостей, неофіційно повідомили про повалення й арешт УЦР та встановлення влади Гетьмана Павла Скоропадського. На той момент Полтавському губернському комендантові надійшла офіційна телеграма зі столиці про проголошення нової влади з відозвою виконувати її накази. Телеграмою у відповідь П. Кудрявцев повідомив «добродієві Скоропадському», що він і вся Полтавщина палає обуренням, не визнає самозванців і вважає єдиною вищою владою в Україні Центральну Раду¹. Місцева влада намагалася приховати це повідомлення, але воно швидко дійшло до загалу. Реакція полтавців на цю скупку новину була вкрай суперечливою. До того ж телеграма не давала жодних пояснень ні щодо причин перевороту, ні щодо його подробиць. Місто повнилося чутками: одні полтавці висловлювали гучні протести проти насильства, проти нехтування волею народу; інші – відмовлялися вірити у цю новину, вважаючи її пліткою, провокацією, нерозсудливим кроком ворогів, приреченим на невдачу; решта – тихцем потирала долоні від радості.

Отаман Кудрявцев скликав термінову нараду всіх командирів українських частин, де було вирішено запровадити у місті посилені заходи безпеки, укріпити відділами українського війська усі важливі залізничні станції, поштові, телеграфні і телефонні точки, всі військові інституції, а по всіх вулицях міста пустити патрулі.

Проти ночі на 2-е травня було призупинено поштовий рух приватної кореспонденції, заборонено телеграми й телефонні розмови та запроваджено на них сувору військову цензуру. Силами Окремої сотні козаків було взято під сувору охорону обидва залізничні вокзали (харківський і київський), пошту, телеграф, телефонну станцію, військові магазини і склади з боєприпасами у районі Шведської Могили [7, с. 9].

Тим часом із Києва надійшла звістка про роззброєння у столиці УСС. Це поставило особовий склад Окремої сотні перед складним вибором – що робити у випадку, коли німці втручатимуться до процесу зміни влади у Полтаві: скласти зброю, як це зробили УСС у Києві, чи служити далі, тепер вже Українській Державі

¹ У своїх спогадах І. Вінтоняк наголошує, що особисто читав зміст телеграми отамана П. Кудрявцева новопроголошеному гетьманові П. Скоропадському, будучи на той момент командиром охорони телеграфу.

П. Скоропадського? Було скликано старшинську раду, яка прийняла рішення: зброї не складати, щоби не дати більшовикам шансу прийти до влади і не допустити роззброєння інших українських сотень. Вагомий вплив на таке рішення галичан мав заклик делегації українського населення Полтави, яка саме тоді звернулася до старшин Окремої сотні з аналогічною пересторогою і проханням. До цього звернення делегації мешканців міста дослухався і губернський комендант УЦР отаман П. Кудрявцев, погодившись тимчасово і надалі виконувати свої обов'язки. Утім, на подив усім, німецьке військово командування до процесу зміни влади у Полтаві втручатися не квапилося. Як з'ясувалося невдовзі, причиною його пасивності на той момент було банальне пошкодження ліній телефонного і телеграфного зв'язку з Києвом [7, с. 10].

Напруження і невизначеність, зумовлені зміною української влади у Києві, зберігалися в Полтаві і по губернії до 5 травня. Ніхто не знав чого очікувати далі. Теренами краю ходили чутки про загальноукраїнське повстання проти нової влади, про швидке падіння Гетьмана. На місцях гетьманського уряду не визнавали, а законною владою і надалі вважали Українську Центральну Раду [7, с. 10].

Уранці 5 травня на Великдень на всіх вулицях Полтави несподівано з'явилися посилені німецькі патрулі. Окремі з них оперативно оточили міську пошту, телеграф, телефонну станцію та обидва залізничні вокзали, увійшли до них і наказали охороні з козаків Окремої сотні залишити всі об'єкти. Зброї в українців не відбирали. Збентежені галичани покинули свої пости і рушили до казарм. Із цього моменту німці взяли під свій контроль телефонний і телеграфний зв'язок. Місто перебувало у невизначеному становищі, його вулиці контролювали одночасно посилені німецькі й українські патрулі. Мешканці Полтави перебували у великому напруженні [7, с. 10].

Пополудні 5 травня до розташування Окремої сотні козаків прибуло двоє німецьких офіцерів із метою з'ясувати відношення її особового складу до нової української влади та німецького командування. Українські старшини відповіли їм, що сотня служить Україні та своєму народові і не вважає себе наймитами будь-якої влади. Німецьке командування у Полтаві сприйняло таку відповідь із недовір'ям, бо знало про рішучий спротив київських вояків УСС новій владі, про їх відмову від подальшої служби при Гетьманові, про роззброєння та арешти. Проте, не спостерігаючи ніякої загрози з боку українських частин міста, залишили їх у спокої. Однак спокою не було. Ходили вперті чутки про можливий арешт отамана П. Кудрявцева та всіх прихильників Центральної Ради. Вулицями Полтави весь час курсували кінні українські патрулі, що навідувалися навіть до ближніх сіл [7, с. 10].

Зранку 6 травня Полтаву облетіла звістка, що вночі арештували й відправили до Києва губернського коменданта П. Кудрявцева. Під арештом опинився сотник Самійленко, якого утримували в місцевій в'язниці. У відповідь німці не дорахувалися кількох десятків вояків, яких знайшли мертвими на вулицях Полтави. Командування німецького гарнізону очікувало тієї ночі на більший спротив зі сторони невдоволеного українства, причому як з боку прихильників УЦР, так і з боку прихильників більшовиків. Однак українська залога міста завчасно упередила ці загрози. З огляду на цю обнадійливу обставину німецьке військове командування повністю передало українським підрозділам охорону міста й забезпечення у ньому громадського порядку. Вже до вечора 6 травня порядок у місті було відновлено. Крім того німці звернулися до сотника Р. Самокішина з пропозицією обняти посаду губернського коменданта, яку той рішуче відхилив з огляду на арешт ними П. Кудрявцева. Однак, коли до Самокішина звернулася делегація впливових полтавців із проханням прийняти цю пропозицію (бо, мовляв, цим він принесе велику користь Полтаві і Полтавщині), він погодився [7, с. 10].

Тим часом гетьманська влада стала набирати сили по всій Україні і в Полтаві зокрема. Місто миттєво облетіла звістка про нового коменданта «гетьманця». Колишні царські офіцери й урядовці, які до того моменту не мали ніякого заняття, хіба що працювали як звичайні робітники на військових складах, наперебій поспішили до губернського коменданта Р. Самокішина. Одні з проханням прийняти їх на військову службу, інші – з пропозицією своїх послуг та з метою одержання посади. На кандидатів очікувало тяжке розчарування: першою умовою зарахування на службу Самокішин поставив вільне володіння українською мовою, яку останні відверто зневажали. Окрім того, в перші дні свого урядування він видав наказ, яким заборонив носити старорежимні військові відзнаки. Невдоволені й обурені офіцери агітували полтавців проти нового коменданта, називаючи його австрійцем та чужинцем. При цьому «чужинець» Р. Самокішин користувався неабиякою симпатією українського населення міста [7, с. 10].

На той момент до Полтави стали масово прибувати січові стрільці, роззброєні перед тим у Києві. Одні з них залишалися у місті і поповнювали ряди Окремої сотні Р. Самокішина, інші – прямували у Харків до дивізії Олександра Натієва. У Полтаві їх зібралось стільки, що зусиллями губернського коменданта з них організували додатково дві сотні – піхотну і кулеметну. У такий спосіб у Полтаві повстав цілий українсько-галицький курінь, до складу якого ввійшло понад 400 вояків. На той момент це була неабияка мілітарна сила [7, с. 10].

Отаман Самокішин перебував на посаді губернського коменданта лише близько трьох діб. Уже 9 травня пополудні до

Полтави з Києва прибув новий губернський військовий комендант генерал Петро Жуков, який приступив до виконання своїх обов'язків за наказом гетьманського уряду [7, с. 10]. З його приїздом у місті розпочалися великі зміни. Вже сама церемонія зустрічі генерала видавала неабияку пихатість та гордовитість новоприбулої персони, що, на думку учасника події І. Вінтоняка, «не мали нічо[го] спільного з демократичним ладом у державі. Про Україну знав мало, українським життям ніколи не займався, а на новий український рух дивився оком сердитого вовка» [7, с. 11].

Одразу по прибутті П. Жуков здійснив огляд усіх українських частин, які вийшли йому назустріч. Сотні полтавської залоги вишикувалися на площі перед українським і німецьким командуванням. Приймаючи рапорт, генерал Жуков оглянув війська та звернувся до стрільцтва з традиційним старорежимним вітанням: «Здорова, молодці!». Першим стояв українсько-галицький курінь на чолі з Р. Самокішиним. За ним – юнацька сотня, а далі кінні й піші сотні. Перше звернення стосувалося галичан, але ті на вітання коменданта не відповіли. Невдоволений генерал удруге привітався з козацтвом російською мовою, але відповіді не отримав. Самокішин, не бажаючи доводити справу до крайності, сказав генералові, що галичани, мовляв, не знають звичаю вітатися з комендантами. Украй невдоволений Жуков відповів: «Следует научить их!», і пішов далі. Кінна сотня Ігнатієва, що вишикувалася неподалік, вдруге не відповіла на привітання Жукова російською мовою. Сотник Ігнатієв також поінформував інспектуючого, що українські козаки, нібито, не вміють вітатися російською. Опанувавши себе, вкрай розлючений генерал звернувся українською: «Здраві, козаки!», тоді у відповідь пролунало: «Здоров будь, пане отаман!» [7, с. 11]. Огляд військ закінчився, але прийом не вдався і наслідки не забарилися.

У кабінетах полтавської губернської адміністрації, де до приїзду П. Жукова панував виключно український дух, уже на другий день розпочалося нове життя. З усіх кутків міста поспішали туди колишні царські офіцери, які вже з ранку заповнили коридори губернського правління «по самі береги». За спогадами І. Вінтоняка, публіка ця була в однострої із золотими погонами, кокардами, шпорами, деякі з білими аксельбантами, а дехто навіть із шаблею при боці. Бундючні, горді й веселі, вони очікували на прихід губернатора та розмовляли між собою російською мовою. На той момент у будівлі правління скрізь ще виднілися таблички зі зверненням до відвідувачів: «Говорити лише українською», але нових гостей вони вже не зобов'язували [8, с. 9].

Як згадував І. Вінтоняк, прикро було дивитися на «інтелігентний» натовп офіцерів, який з іронією читав ті написи та кепкував з української мови. Особливо прикрими видалися йому тоді сцени глуму прибулих над тими, хто перебував тут як службовець

Армії УНР. Їх однострої розглядали з уїдливіми жартами, піднімали на сміх, усіляко ганьбили, змушували зривати із себе петлиці і тризуби. Цю вакханалію зупинив прихід П. Жукова, що також не обійшовся без казусу. Через російський однострій і російську мову вартовий біля кабінету коменданта не признав у генералові нового начальника, не пускав Жукова до його ж кабінету, багнетом боронив пост, чим довів очільника губернії та його відвідувачів до повної люті [8, с. 10]. «Непорозуміння» вдалося залагодити галицькому сотникові та німецькому лейтенантові, які вийшли на галас. Остання подія переповнила чашу терпіння нової губернської адміністрації і ще до полудня того самого дня галичан у варті замінили «благодійними» юнкерами. Що ж до відсторонених галичан, то їх із того моменту комендант П. Жуков почав ненавидіти та всіляко переслідувати.

Не краще він ставився і до інших українських сотень, що квартирували у Полтаві на момент його приїзду. Натомість генерал ініціював процес формування у місті нових полків, у яких гуртувалися маси російських офіцерів. Усі вищі й відповідальні установи також було обсаджено російськими старшинами та представниками старої генерації, які і чути нічого не хотіли про Україну, зате всіляко намагалися повернути у сфери своєї діяльності «старорежимний російський дух». Розпочалася повторна русифікація, що поширювалася переважно на військові інституції [8, с. 10]. Уже за кілька днів після свого приїзду до Полтави новий губернський комендант П. Жуков скасував наказ колишнього коменданта П. Кудрявцева про заміну вивісок українською мовою, а губернський староста Сергій Іваненко видав наказ про повернення поміщикам пограбованого у них майна [3, с. 56].

Про антиукраїнський курс гетьманських державних адміністрацій на місцях згадує у своїх спогадах і Д. Соловей. Він пише, що тодішнє начальство – «від найнижчого до найвищого – належало або до відкритих, або до прихованих прибічників «єдиної неділимої». (Про заміну їх службовцями-українцями годі було й думати, бо відповідних кадрів просто не існувало). Представника української установи стрічали урядовці неприязно й помагати не поспішали, швидше навпаки» [4, с. 100].

Попри це життя не стояло на місці. Нові гетьманські полки, до формування яких удався губернський комендант П. Жуков, мали утворити 6-й армійський корпус, повністю лояльний до Гетьмана П. Скоропадського. У його рядах повинні були служити лише виключно сини багатих землевласників. Відразу поставити цей корпус «на ноги» полтавська влада не змогла, бо у тодішній Полтаві не було жодної казарми, де можна було б розквартирувати бодай частину особового складу такого військового угруповання [9, с. 3].

Установлення гетьманської влади у Полтаві 1918 р. супроводжувалося й іншими важливими моментами, прикметними для тієї доби. Як згадував І. Вінтоняк, тоді з Києва надходили досить сприятливі для українства накази і розпорядження. Серед таких, зокрема, він згадує урядову вимогу до чиновництва користуватися у державному адмініструванні та діловодстві виключно українською мовою. А оскільки більшість із тих, хто уособлював тоді нову губернську владу державною мовою не володіли, то вони були вимушені приймати на роботу україномовних полтавців [8, с. 10].

Не зважаючи на відверто неприязне ставлення нового губернського начальства, українсько-галицький курінь Р. Самокішина і надалі продовжував нести службу у Полтаві. Наприкінці липня 1918 р., у зв'язку з тривалою відпусткою, Р. Самокішин тимчасово передав курінь сотникові В. Сенікові, який командував ним до вересня. За весь цей час ані старшина, ані козацтво не одержали ніякої платні. Рядами козацтва ширилося явне невдоволення, чим скористалися недоброзичливці із губернської військової адміністрації. Галичанам фактично поставили умову: усім виплатять повну платню за чотири місяці і нададуть необхідні документи, якщо вони добровільно залишать Полтаву. На цей адміністративний примус частина стрільців відповіла переходом до дивізії О. Натієва, що дислокувалася на той момент у м. Харкові. 60 вояків поїхали до м. Білої Церкви, де формуватися тоді відділи УСС. Дехто із стрільців подався до залізничних відділів охорони прикордонних територій, переважно на Харківщину. На кінець вересня особовий склад галицького куреня скоротився до 150 вояків, а згодом «змілів» до 90, яких було приділено до юнацької сотні, що квартирувала у будівлі епархіальної дівочої школи. З цього моменту залишки куреня перестали існувати як самостійна галицька частина [9, с. 2].

Зі звісткою про розпад Австро-Угорської імперії й українсько-польську війну у Східній Галичині, галичани, що розсіялися по всьому Придніпров'ю, виявили бажання знову долучитися до визвольної боротьби за Батьківщину. У Полтаві було організовано збірний пункт для охочих їхати на Галицький фронт. Організатором цього збору легіонерів у Полтаві був хорунжий Черняк, який зі своїми людьми до останнього служив при тутешній юнацькій сотні [9, с. 3].

Проголошення гетьманської грамоти до всіх громадян і козаків України від 14 листопада 1918 р., де, зокрема говорилося про федеративний зв'язок Росії з Україною і відновлення Великої Росії, викликало, за словами Вінтоняка, неабияке пожвавлення серед російського офіцерства. З'явилися озброєні загони «добровольчої армії». Галичанин описує парад цих частин, коли із музикою вони бундючно прямували на Соборну площу, де відбулося богослужіння,

огляд військ та церемоніальний марш. Свідкам події той парад видався незвичайним. Найзагадковішою була та обставина, що на вітання командування всі парадні відділи відповідали: «Слава Україні, гетьману слава!». Далі всі відділи рушили з однією батареєю гармат по вулицях міста. У тому святі не брала участі жодна українська сотня. Після цієї події у Полтаві завмерло українське життя, а натомість лунали російські пісні, гриміли царські гімни [9, с. 3].

Події падіння гетьманської адміністрації в Полтаві Вінтоняк описує уривками, з погляду рядового їх учасника. Особливо він наголошує на нейтралітеті німецького гарнізону та на провідній ролі повстанців з навколишніх сіл у антигетьманському виступі [9, с. 3-4].

Як бачимо, реальні події періоду гетьманського режиму у Полтаві 1918 р., відображені у мемуарах І. Вінтоняка, багато в чому нагадують сьогодення українського національного руху, сучасні суперечливі процеси творення і відстоювання Української держави, що постійно проходять випробовування на зрілість реальними подіями вітчизняної історії. У мемуарах об'єктивно згадані ключові події доби Гетьманату у Полтаві, розкриваються прикметі риси тодішньої губернської влади, характер взаємодії українських і німецьких союзницьких військ та місцевих повстанців, а також відношення до подій цього періоду мешканців міста, що робить мемуари цінним джерелом інформації для дослідників.

Джерела і література

1. Андрієвський В. З минулого : у 2 т. [Текст]. – Берлін : Видавництво «Українське слово», 1921–1923. Т. 2: Від Гетьмана до Директорії : [у 2 ч.]. – 1923. – (Бібліотека «Українського Слова»; ч. 41). Ч. 1. Гетьман. – 1923. – 262, [2] с.
2. Короленко В. Г. Дневник. Письма. 1917–1921 [Текст] / Составитель В. И. Лосев. – М : Советский писатель, 2001. – 543 с.
3. Несвіцький О. Полтава у дні революції та в період смути 1917–1922 рр. : історична література [Текст] / Державний архів Полтавської області, Полтавське крайове об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка. – Полтава : [б. в.], 1995. – 278 с.
4. Соловей Д. Розгром Полтави. Спогади з часів визвольних змагань українського народу 1914–1921 [Текст]. – Вінніпег : Видавнича Спілка «Тризуб», 1974. – 207 с.
5. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. Книжка про Косів [Текст] / І. Пелипейко. – Косів : Писаний Камінь, 2004. – 572 с.
6. Вінтоняк І. Укр. галицький курінь у Полтаві 1918 р. [Текст] / Іван Вінтоняк // Український Скиталець. – Йозефів. – 1922. – Ч. 13. – С. 1–3.
7. Вінтоняк І. Укр. галицький курінь у Полтаві 1918 р. [Текст] / Іван Вінтоняк // Український Скиталець. – Йозефів. – 1922. – Ч. 14. – С. 9–11.
8. Вінтоняк І. Укр. галицький курінь у Полтаві 1918 р. [Текст] / Іван Вінтоняк // Український Скиталець. – Йозефів. – 1922. – Ч. 15. – С. 9–11.
9. Вінтоняк І. Укр. галицький курінь у Полтаві 1918 р. [Текст] / Іван Вінтоняк // Український Скиталець. – Йозефів. – 1922. – Ч. 16. – С. 2–4.